

I. LUDNOŚĆ

1. STAN LUDNOŚCI

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z dnia 20 maja 2002 r. wykazały, że liczba ludności województwa łódzkiego wyniosła 2612,9 tys. osób. W świetle materiałów Narodowego Spisu Powszechnego z dnia 6 grudnia 1988 r., przeliczonych według nowych województw, odpowiedni stan ludności kształtował się na poziomie 2703,7 tys. W okresie między spisami stan ludności zmniejszył się zatem o 90,8 tys., tj. o 3,4%. Dane o ruchu naturalnym i wędrownym ludności pozwalają sądzić, że przyczynami tego zjawiska były zarówno ujemny przyrost naturalny jak i migracyjny. W latach 1989-2002 w sześciu województwach (dolnośląskie, lubelskie, łódzkie, opolskie, śląskie i świętokrzyskie) odnotowano ubytek w zaludnieniu, przy czym jego natężenie było największe w łódzkim i śląskim (po 3,4%). W Łodzi liczba ludności w wymienionym okresie zmniejszyła się z 854,3 tys. do 789,3 tys. a więc o 65,0 tys., tj. o 7,6%.

Tabl. 1. Ludność według miejsca zamieszkania i płci w latach 1988 i 2002

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
OGÓLEM			
6 XII 1988 (w tys.).....	2703,7	1296,2	1407,5
20 V 2002 (w tys.)	2612,9	1246,6	1366,3
Różnica w latach 1988-2002 (w tys.).....	-90,8	-49,6	-41,2
Dynamika zmian (1988 = 100)	96,6	96,2	97,1
MIASTA			
6 XII 1988 (w tys.).....	1728,6	810,2	918,4
20 V 2002 (w tys.)	1697,8	792,2	905,6
Różnica w latach 1988-2002 (w tys.).....	-30,8	-18,0	-12,8
Dynamika zmian (1988 = 100)	98,2	97,8	98,6
WIEŚ			
6 XII 1988 (w tys.).....	975,1	486,0	489,1
20 V 2002 (w tys.)	915,1	454,4	460,7
Różnica w latach 1988-2002 (w tys.).....	-60,0	-31,6	-28,4
Dynamika zmian (1988 = 100)	93,8	93,5	94,2

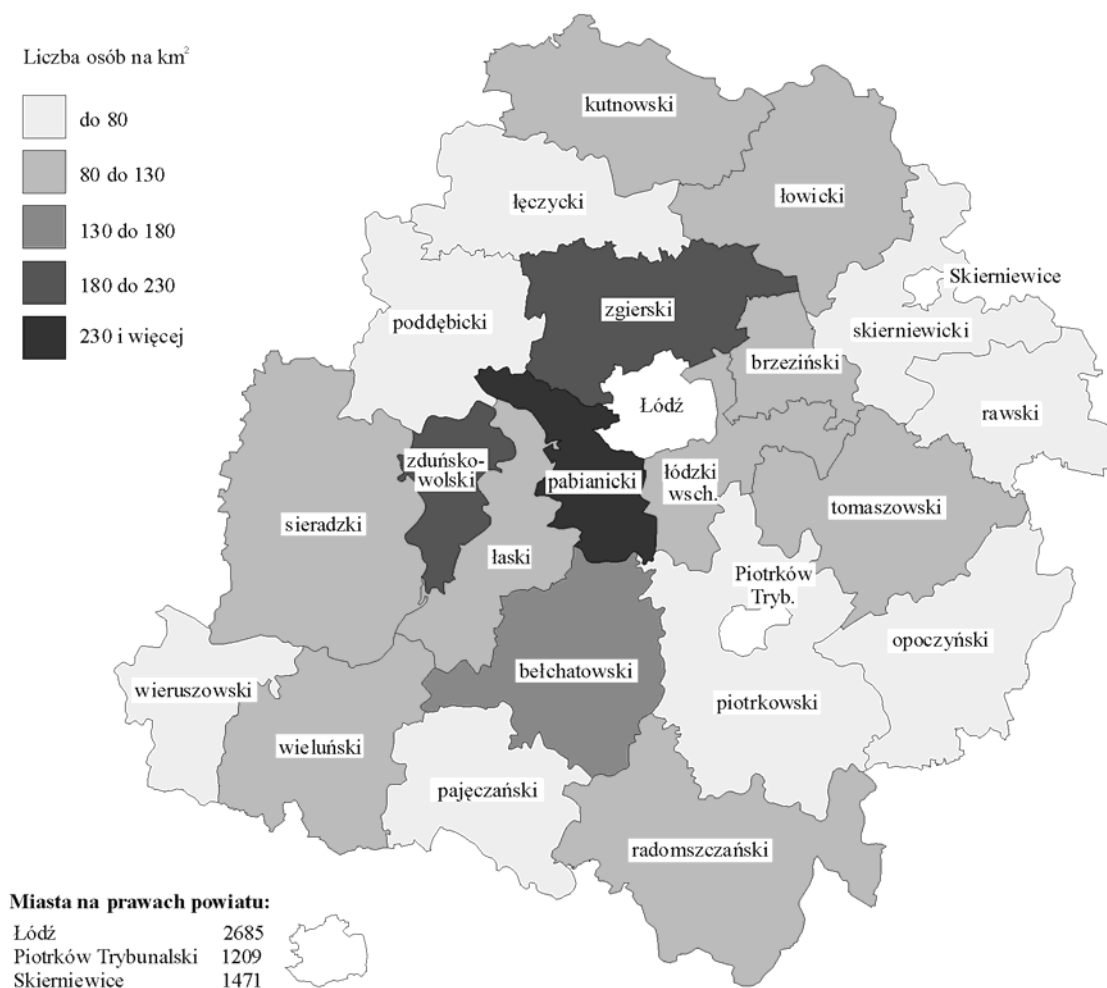
Ubytek liczby ludności był na wsi większy niż w miastach, co spowodowało wzrost wskaźnika urbanizacji. Odsetek ludności miejskiej wzrósł z 63,9% do 65,0%, natomiast udział ludności wiejskiej obniżył się z 36,1% do 35,0%. W roku 2002 w czterech

województwach (pomorskie, zachodniopomorskie, dolnośląskie i śląskie) udział ludności miejskiej był większy niż w łódzkim.

Pod względem powierzchni województwo łódzkie zajmuje 9 miejsce, a pod względem liczby ludności 6 miejsce w kraju. Ubytek liczby ludności w latach 1989-2002 spowodował spadek wskaźnika gęstości zaludnienia ze 148 do 143 osób na 1 km² (w miastach odpowiednio 1541 i 1513, na wsi 57 i 54). W 2002 r. w czterech województwach (śląskie, małopolskie, dolnośląskie i mazowieckie) wskaźnik gęstości zaludnienia przekraczał poziom odnotowany w łódzkim.

Zróznicowanie przestrzenne wskaźnika gęstości zaludnienia w województwie łódzkim zaprezentowano na wykresie.

Wykres 1. **Gęstość zaludnienia w powiatach województwa łódzkiego w 2002 r.**

W latach 1989-2002 liczba mężczyzn zmniejszyła się o 49,6 tys. (o 3,8%), natomiast ubytek wśród kobiet był mniejszy i wynosił 41,2 tys. (2,9%). Odnotowana prawidłowość wystąpiła zarówno w miastach jak i na wsi. W efekcie zwiększył się poziom współczynnika feminizacji. Liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn wzrosła ze 108,6 w 1988 do 109,6 w 2002 r., w miastach odpowiednio ze 113,4 do 114,3, a na terenach wiejskich ze 100,6 do 101,4 kobiet na 100 mężczyzn. W 2002 r. łódzkie wyróżniało się największym poziomem współczynnika feminizacji wśród wszystkich województw. W Łodzi według spisu z 2002 r. było 360,4 tys. mężczyzn i 428,9 tys. kobiet, a więc na 100 mężczyzn przypadało 119 kobiet.

Wypada zwrócić uwagę, że ustalona podczas spisu 2002 r. liczba ludności w województwie łódzkim była o 20 tys. mniejsza w porównaniu do bieżących bilansów wyprowadzonych na koniec 2001 r.

Zgodnie z metodologią spisu ludności i mieszkań 2002 spisem zostali objęci:

- stali mieszkańcy Polski (zameldowani na pobyt stały); obecni w mieszkaniach lub innych pomieszczeniach w czasie spisu lub czasowo nieobecni,

- osoby przebywające czasowo.

Zatem, wszystkie osoby, które były stałymi mieszkańcami województwa łódzkiego – bez względu na miejsce ich przebywania (kraj czy zagranica) – zostały uwzględnione w podanej liczbie ludności województwa (2612,9 tys. osób).

Jak wynika z danych ewidencyjnych w momencie spisu – ok. 55,3 tys. osób było wymeldowanych „donikąd” z ich stałego miejsca zamieszkania na terenie województwa łódzkiego (najczęściej na mocy decyzji administracyjnej). Znaczna część tej grupy osób od dłuższego czasu (nawet kilkanaście lat) przebywała za granicą – jako rezydenci w innych krajach. W bilansach ludności do 2001 roku osoby te pozostawały w stanie ludności gminy ich ostatniego zameldowania, natomiast w spisie 2002 zostały spisane – jeżeli mieszkały (przebywały) w dalszym ciągu na terenie województwa (bez zameldowania), zaś jeżeli przebywały za granicą – nie spisano ich¹. To jedna z możliwych przyczyn rozbieżności.

Następną jest fakt, że spis odbył się po upływie niemal pół roku, a w tym czasie ujemny przyrost naturalny w województwie oszacować można na około 4 tys. osób. Również nie bez znaczenia jest pewna kumulacja niedokładności powstałych w latach 1989-2001 w trakcie opracowywania bieżących bilansów ludności, dokonywanych na podstawie udokumentowanych faktów urodzeń, zgonów, migracji na pobyt stały (wewnętrznych i zagranicznych), jak również zmian administracyjnych.

¹ Por. Raport z Wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002, GUS, Warszawa 2003, s. 16.

2. LUDNOŚĆ WEDŁUG WIEKU

W latach 1989-2002 wystąpiły istotne zmiany w strukturze ludności według wieku spowodowane przesuwaniem się przez grupy wieku wyżów i niżów demograficznych. Niż urodzeń z lat 90-tych sprawił, że spadek liczby ludności w województwie łódzkim dotyczył wyłącznie dzieci w wieku do 14 lat. Grupa ta w rozpatrywanym okresie zmniejszyła liczebność o 182 tys. osób, a więc o 29,8%, natomiast liczba osób w wieku 15 lat i więcej powiększyła się o 91,2 tys., tj. o 4,4%. Zmiany w stanie i strukturze ludności według wieku ilustruje tablica 2.

Tabl. 2. Stan i struktura ludności według wieku w latach 1988 i 2002

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^{a/}	Ludność w wieku				
		przed-produkcyjnym (0-17 lat)	produkcyjnym (mężczyźni 18-64; kobiety 18-59 lat)			poprodukcyjnym (mężczyźni 65 lat i więcej; kobiety 60 lat i więcej)
			razem	mobilnym (18-44 lata)	nie-mobilnym (mężczyźni 45-64 lata; kobiety 45-59 lat)	
W TYSIĄCACH						
OGÓŁEM 1988	2703,7	723,9	1563,1	1066,3	496,8	414,5
Miasta	1728,6	453,1	1032,7	715,8	316,9	241,5
Wieś	975,1	270,8	530,4	350,5	179,9	173,0
OGÓŁEM 2002	2612,9	547,5	1618,9	1004,1	614,8	446,4
Miasta	1697,8	326,8	1093,7	664,4	429,3	277,2
Wieś	915,1	220,7	525,2	339,7	185,5	169,2
PRZYROSTY/UBYTKI W LATACH 1988-2002 W TYSIĄCACH						
OGÓŁEM	-90,8	-176,4	55,8	-62,2	118,0	31,9
Miasta	-30,8	-126,3	61,0	-51,4	112,4	35,7
Wieś	-60,0	-50,1	-5,2	-10,8	5,6	-3,8
1988=100						
OGÓŁEM	96,6	75,6	103,6	94,2	123,8	107,7
Miasta	98,2	72,1	105,9	92,8	135,5	114,8
Wieś	93,8	81,5	99,0	96,9	103,1	97,8

a/ W dalszym podziale nie uwzględniono osób o nieustalonym wieku.

Tabl. 2. Stan i struktura ludności według wieku w latach 1988 i 2002 (dok.)

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem ^{a/}	Ludność w wieku				
		przedprodukcyjnym (0-17 lat)	produkcyjnym (mężczyźni 18-64; kobiety 18-59 lat)			poprodukcyjnym (mężczyźni 65 lat i więcej; kobiety 60 lat i więcej)
			razem	mobilnym (18-44 lata)	nie-mobilnym (mężczyźni 45-64 lata; kobiety 45-59 lat)	
W ODSETKACH						
OGÓLEM... 1988	100,0	26,8	57,9	39,5	18,4	15,3
2002	100,0	21,0	61,9	38,4	23,5	17,1
Miasta 1988	100,0	26,2	59,8	41,4	18,4	14,0
2002	100,0	19,3	64,4	39,1	25,3	16,3
Wieś 1988	100,0	27,8	54,4	36,0	18,4	17,8
2002	100,0	24,1	57,4	37,1	20,3	18,5

a/ W dalszym podziale nie uwzględniono osób o nieustalonym wieku.

Ludność w wieku **przedprodukcyjnym** zmniejszyła swój stan liczebny o 24,4%, przy czym dynamika spadku była znacznie większa w miastach (ubytek o 27,9%) niż na wsi (ubytek o 18,5%). Znacznie zmniejszył się udział osób w tym wieku wśród ogółu ludności, zwłaszcza w miastach gdzie w 1988 r. przynajmniej co czwarta osoba była w wieku 0-17 lat, a w 2002 r. udział ten nie sięgał jednej piątej. Nadal odsetek osób w omawianej grupie wieku jest wyraźnie większy na wsi niż w miastach. W 2002 r. łódzkie wyróżniało się wśród wszystkich województw najniższym odsetkiem osób w wieku przedprodukcyjnym (21,0%). Podobnie niekorzystną sytuację, lokującą region poniżej przeciętnej krajowej (23,2%), miało jeszcze pięć województw: śląskie, dolnośląskie, mazowieckie, opolskie i zachodniopomorskie.

Ludność w wieku **produkcyjnym**, którą określa się często mianem ludności w wieku zdolności do pracy bądź traktuje jako potencjalne zasoby pracy, powiększyła się o 3,6%, ale wzrost dotyczył tylko mieszkańców miast, natomiast na wsi odnotowano niewielki (o 1%)

ubytek liczby osób w tym wieku. Zarówno w miastach jak i na terenach wiejskich powiększył się udział osób w wieku produkcyjnym wśród ogółu ludności, przy czym jest on nadal znacznie większy w miastach (64,4% wobec 57,4% na wsi).

Istotne zmiany wystąpiły wewnątrz grupy ludności w wieku produkcyjnym. Liczba osób w wieku 18-44 lata zmniejszyła się o 5,8%, a ubytek był większy w miastach niż na wsi (odpowiednio o 7,2% i o 3,1%). Zmniejszył się udział tej grupy osób wśród ogółu ludności. Przyczyną tego zjawiska jest przepływ w latach 1989-2002 liczebnie dużych generacji wywodzących się z powojennego wyżu demograficznego drugiej połowy lat 40-tych i lat 50-tych z grupy mobilnej do niemobilnej. W rezultacie liczba ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym zwiększyła się o 23,8%. Zwraca uwagę fakt, że przyrost ten był bardzo duży w miastach (o 35,5%), a niewielki na wsi (o 3,1%). W efekcie znacznie zwiększył się udział tej grupy wśród ogółu ludności w miastach, w mniejszym stopniu na wsi. Lata 1989-2002 cechował proces starzenia się ludności w wieku produkcyjnym wyrażający się w tym, że wśród ogółu osób w tym wieku zwiększył się z 31,8% do 38,0% udział grupy w wieku niemobilnym (w miastach z 30,7% do 39,3%, na wsi z 33,9% do 35,3%).

Województwo łódzkie przoduje pod względem wielkości odsetka osób w starszych grupach wieku. I tak udział osób w wieku produkcyjnym niemobilnym wyniósł 23,5% (w Polsce - 21,9%), a osób w wieku poprodukcyjnym 17,1% (w Polsce – 15,0%). W obu subpopulacjach łódzkie odnotowało najwyższe odsetki wśród wszystkich województw.

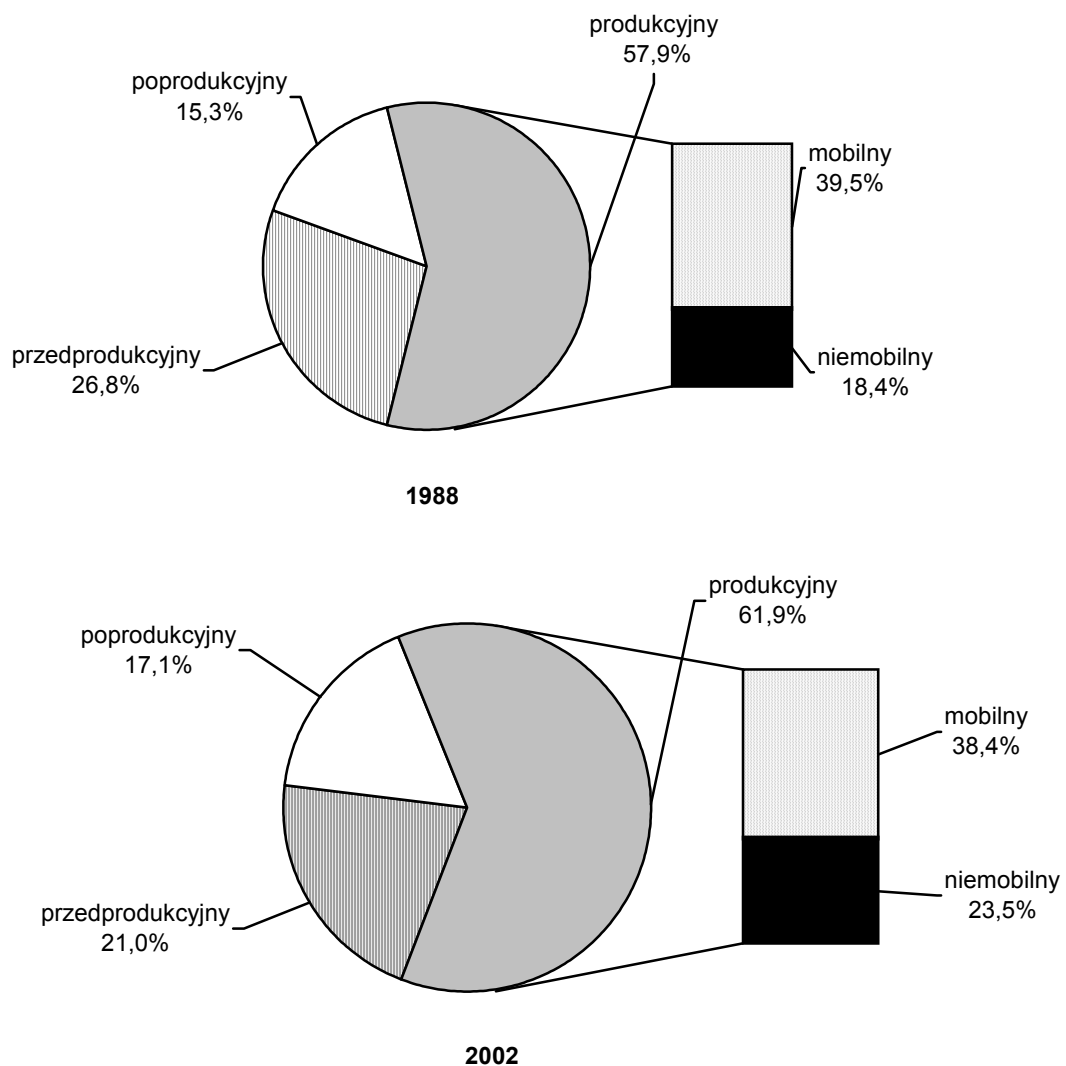
W okresie między spisami ludności zwiększyła się w województwie łódzkim liczebność osób w **wieku poprodukcyjnym** (o 7,7%), a ich udział wśród ogółu ludności powiększył się z 15,3% do 17,1%. W 2002 r. 11,2% mężczyzn i 22,4% kobiet w województwie łódzkim należało do tej grupy. Ludność w wieku poprodukcyjnym zwiększyła się tylko w miastach (o 14,8%), natomiast na wsi nieznacznie się zmniejszyła (o 2,2%). Jednak w obu wymienionych subpopulacjach wzrósł odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym i osiągnął w 2002 r. 16,3% w miastach i 18,5% na wsi. Nadal stopień zaawansowania procesu starzenia się ludności jest większy na wsi. W 2002 r. łódzkie

wyróżniało się wśród wszystkich województw największym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym. Należy stwierdzić, że łódzkie jest województwem o najwyższym udziale ludności starszej.

W Łodzi struktura ludności według wieku w 2002 r. była następująca:

- wiek przedprodukcyjny 127,4 tys., tj. 16,1% ogółu ludności,
- wiek produkcyjny 510,4 tys., tj. 64,7% ogółu ludności,
- wiek poprodukcyjny 151,5 tys., tj. 19,2% ogółu ludności (mężczyźni 12,5%, kobiety 25,1%).

Wykres 2. **Struktura ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 1988 i 2002**

Różne kierunki zmian w liczebności poszczególnych grup wieku wpłynęły na zmiany wielkości **współczynników obciążenia demograficznego**.

Tabl. 3. Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 1988 i 2002

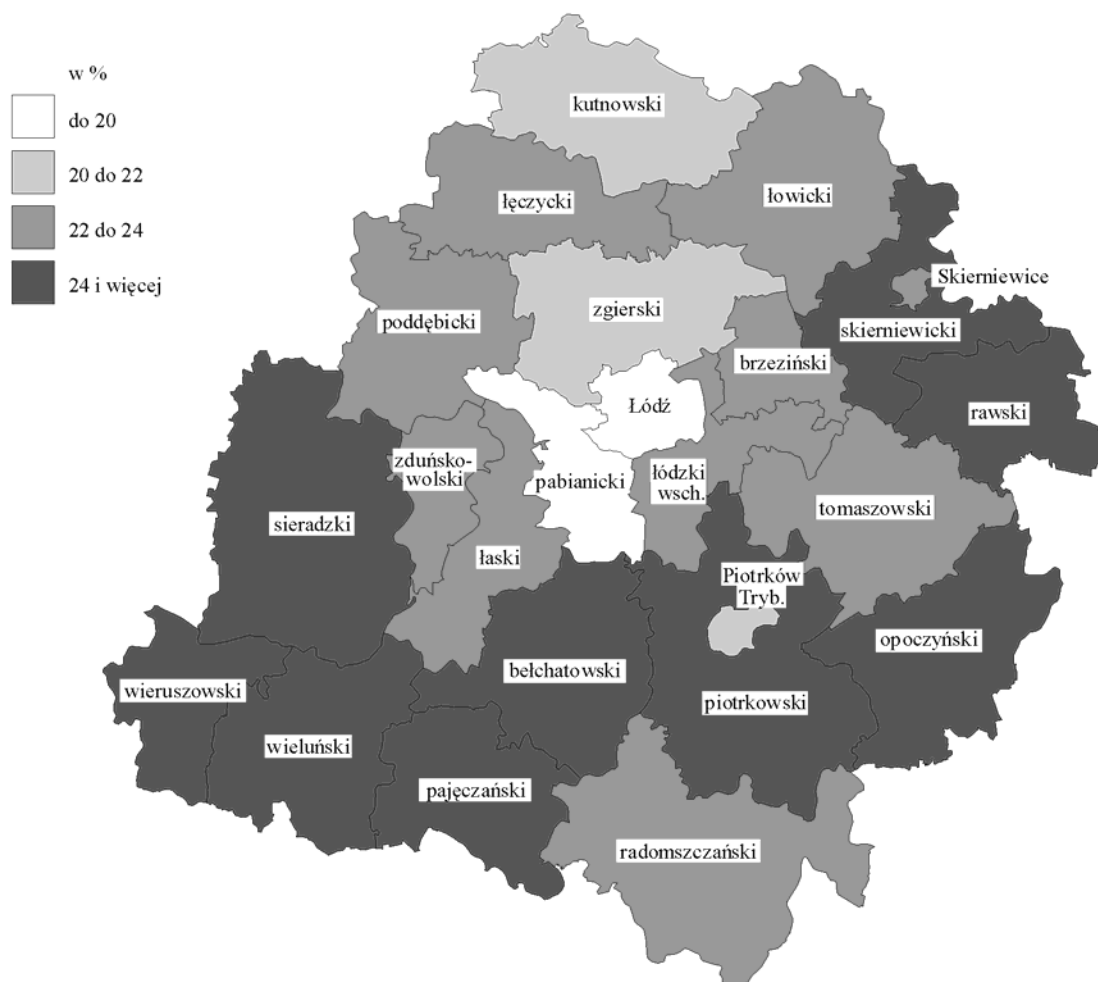
WYSZCZEGÓLNIENIE	Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada osób w wieku		
	nieprodukcyjnym	przedprodukcyjnym	poprodukcyjnym
OGÓŁEM1988	73	46	27
2002	61	34	27
Miasta1988	67	44	23
2002	55	30	25
Wieś1988	84	51	33
2002	74	42	32

Spadek liczby osób w wieku 0-17 lat, przy równoległym wzroście liczby osób w wieku produkcyjnym spowodował, że na 100 osób w tym wieku w 2002 r. przypadało znacznie mniej osób w wieku przedprodukcyjnym niż w 1988 r. Nadal poziom tego współczynnika jest większy na wsi niż w miastach. Poziom współczynnika informującego ile osób w wieku poprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym w skali całego województwa nie uległ w latach 1989-2002 zmianie, przy czym wzrósł w miastach a na wsi nieznacznie się obniżył. Współczynnik sumaryczny w obu wymienionych subpopulacjach znacznie się obniżył.

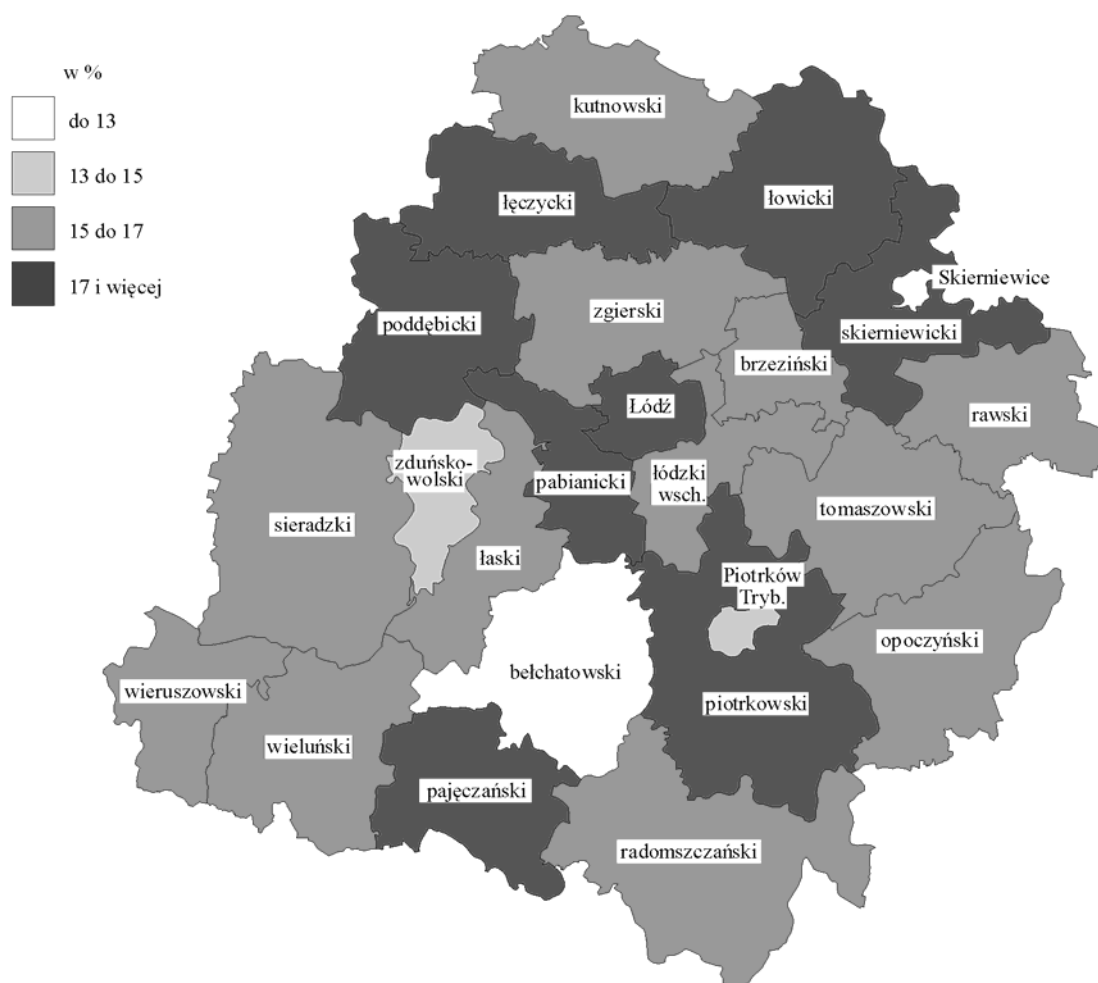
Obserwując strukturę według płci osób w poszczególnych pięcioletnich grupach wieku stwierdzamy, że w 2002 r. do przedziału wieku 35-39 lat przeważali mężczyźni. Jest to konsekwencja liczebnej przewagi chłopców wśród rodzących się dzieci (w wieku 0-4 lata na 100 chłopców przypadało 95 dziewczynek). Większa umieralność mężczyzn sprawia, że nadwyżka ta systematycznie się zmniejsza i w wieku 40-44 na 100 mężczyzn przypadają już

102 kobiety. Wraz z przechodzeniem do coraz starszych grup poziom współczynnika feminizacji szybko rośnie: w wieku 60-64 lata wynosił 128, w grupie 70-74 lata - 163, a wśród osób w wieku 80 lat i więcej na 100 mężczyzn przypadało 279 kobiet. Tak więc, osoby w starszym wieku to w przeważającej części kobiety. W konsekwencji stopień zaawansowania procesu starzenia się ludności jest większy wśród kobiet: odsetek osób w wieku 65 lat i więcej wyniósł wśród nich 17,7%, natomiast wśród mężczyzn 11,2%.

Wykres 3. **Odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym w powiatach w 2002 r.**

Wykres 4. Odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym w powiatach w 2002 r.

3. STAN CYWILNY

W spisie w 2002 r. po raz pierwszy badano prawny stan cywilny ludności. W poprzednich spisach uwzględniano wyłącznie stan cywilny faktyczny. Dodatkowo osoby o stanie cywilnym prawnym żonaty i zamężna pytano czy pozostają w związku małżeńskim, czy też faktycznie małżeństwo rozpadło się, ale nie zostało to usankcjonowane prawnie (przez rozwód lub separację). Stan cywilny ustalany był dla osób w wieku 15 lat i więcej.

Dane o liczbie i strukturze ludności województwa łódzkiego według stanu cywilnego z uwzględnieniem płci i wieku zaprezentowano w tabelicy 4.

Tabl. 4. Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego, płci i wieku w 2002 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem		W wieku				
			19 lat i mniej	20-24	25-29	30-59	60 lat i więcej
	w tys.	w odsetkach					
Mężczyźni	1026,5	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Kawalerowie	321,4	31,3	99,8	88,1	47,9	13,5	3,5
Żonaci	623,1	60,7	0,2	11,1	49,7	78,1	78,4
pozostający w małżeństwie	611,8	59,6	0,2	10,8	48,7	76,6	77,4
niepozostający w małżeństwie	11,3	1,1	0,0	0,3	1,0	1,5	1,0
Wdowcy	35,0	3,4	0,0	0,0	0,0	1,4	14,5
Rozwiedzeni	40,0	3,9	0,0	0,1	1,4	6,1	3,2
Separowani	0,9	0,1	-	0,0	0,1	0,1	0,1
Nieustalony	6,1	0,6	-	0,7	0,9	0,8	0,3
Kobiety	1156,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Panny	254,9	22,0	98,7	74,6	30,9	7,1	4,0
Zamężne	627,5	54,2	1,3	24,3	65,3	76,2	38,3
pozostające w małżeństwie	613,7	53,0	0,0	23,6	63,7	74,4	37,7
niepozostające w małżeństwie	13,8	1,2	0,0	0,7	1,6	1,8	0,6
Wdowy	205,5	17,8	0,0	0,1	0,4	7,5	53,3
Rozwiedzione	62,2	5,4	0,0	0,4	2,6	8,5	4,0
Separowane	1,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0
Nieustalony	5,4	0,5	0,0	0,6	0,7	0,5	0,4

Łączna liczba kawalerów i panien w 2002 r. wyniosła 576 tys., co stanowiło 26,4% ogółu ludności województwa w wieku 15 lat i więcej. Z oczywistych względów są to w dominującej części osoby młode, ponad trzy czwarte spośród nich jest w wieku 15-29 lat. Odsetek kawalerów był większy od odsetka panien, z wyjątkiem osób w wieku 60 lat i więcej.

Ogólna liczba żonatych mężczyzn i zamężnych kobiet wynosiła 1251 tys., a więc 57,3% ludności województwa w wieku 15 lat i więcej. Odsetek żonatych mężczyzn był większy (60,7%) od odsetka zamężnych kobiet (54,2%). Jednak w trzech młodszych grupach wieku sytuacja była odwrotna i odsetek zamężnych kobiet był znacznie większy, w wieku 30-59 lat poziom wskaźników był zbliżony, natomiast w wieku 60 lat i więcej odsetek

żonatych mężczyzn był już dwukrotnie większy od odsetka zamężnych kobiet. Zjawisko to wypada wiązać z dłuższym trwaniem życia kobiet oraz faktem, że mężczyźni poślubiają kobiety przeciętnie o 2 lata od nich młodsze. Powoduje to częstsze i wcześniejsze owdowienie kobiet.

Niewielki odsetek małżonków (odpowiednio 1,8% mężczyzn i 2,2% kobiet) zrezygnowało z życia we wspólnocie małżeńskiej bez prawnego sankcjonowania tego faktu.

Osób owdowiałych było 241 tys. (11,0%), przy czym liczba wdów była sześciokrotnie większa od liczby wdowców. Odsetek wdów i wdowców rośnie wraz z wiekiem. Wśród osób w wieku 60 lat i więcej, co siódmy mężczyzna i co druga kobieta to osoby owdowiałe.

Liczba osób rozwiedzionych ukształtowała się na poziomie 102 tys. (4,7% ludności w wieku 15 lat i więcej). Odsetek rozwiedzionych był większy wśród kobiet, ponieważ mężczyźni po rozwodzie częściej ponownie wступują w związki małżeńskie. Najwięcej rozwiedzionych odnotowano w wieku 30-59 lat (6,1% mężczyzn i 8,5% kobiet).

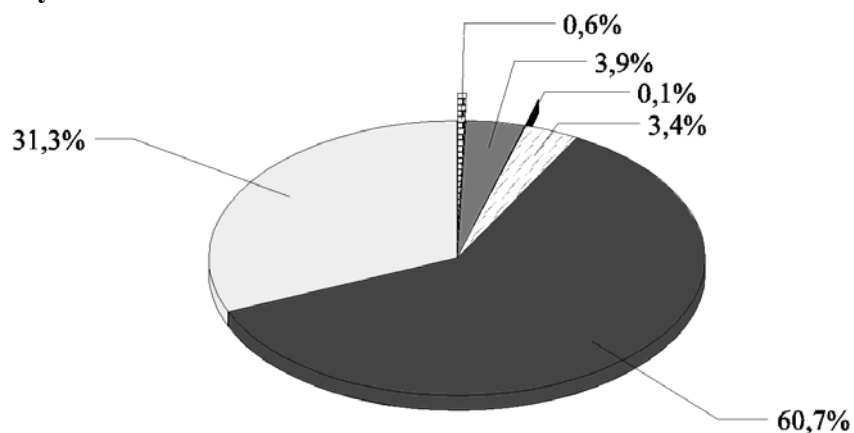
W spisie 2002 r. po raz pierwszy ustalono liczbę osób separowanych prawomocnym orzeczeniem sądu. Osób tych było niewiele (ok. 2 tys.), bowiem sądy orzekają separację od 2000 r. Dla ok. 11 tys. badanych nie udało się ustalić stanu cywilnego prawnego.

Struktura ludności województwa łódzkiego według stanu cywilnego jest zbliżona do ogólnopolskiej. Wyróżnia ją nieco wyższy odsetek kawalerów i panien oraz osób owdowiałych. W łódzkim ponadto zanotowano większą przewagę zamężnych kobiet w stosunku do mężczyzn pozostających w związku małżeńskim (o 6,5 pkt, a w Polsce o 4,4 pkt).

Analiza struktury według stanu cywilnego ludności miejskiej i wiejskiej dowodzi, że na wsi odsetek kawalerów był większy niż w miastach (33,7% wobec 30,0%), natomiast udział panien był większy w miastach (23,1% wobec 19,8% na wsi). Udział żonatych mężczyzn był w obu zbiorowościach zbliżony, natomiast odsetek zamężnych kobiet był większy na wsi (58,6% wobec 52,2% w miastach). Na wsi notowano większy odsetek wdowców (3,6% i 3,3% w miastach) i wdów (19,7% i 16,9% w miastach), natomiast w miastach był znacznie większy udział rozwiedzionych mężczyzn (5,0% wobec 1,9%) oraz rozwiedzionych kobiet (odpowiednio 7,1% i 1,7%).

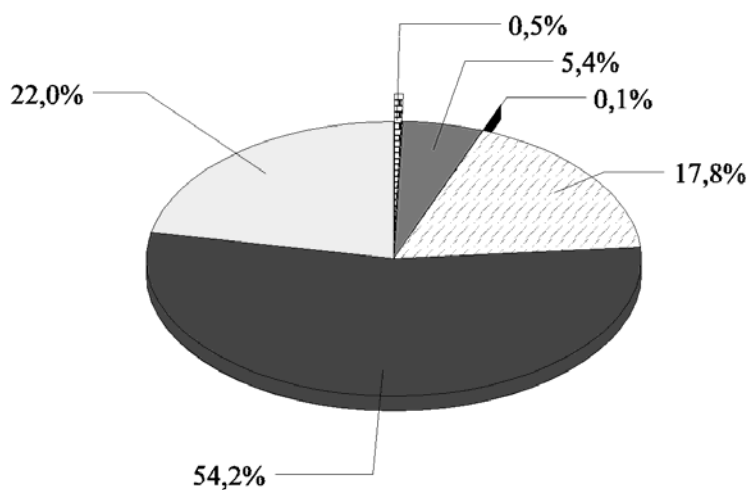
Wykres 5. Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i płci w 2002 r.

Mężczyźni

- kawalerowie
- żonaci
- wdowcy
- separowani
- rozwiedzeni
- nieustalony

Kobiety

- panny
- zameżne
- wdowy
- separowane
- rozwidzione
- nieustalony

4. WYKSZTAŁCENIE

„Spis powszechny jest jedynym badaniem dostarczającym pełnych informacji o wykształceniu ludności. W 2002 r. wszystkim osobom będącym w wieku 13 lat i więcej ustalono najwyższy ukończony poziom wykształcenia szkolnego.

Przyjęta w spisie 2002 roku klasyfikacja poziomu wykształcenia jest nieco rozszerzona w stosunku do spisu 1988 roku, dlatego w części analizy zmian uwzględniony został zakres porównywalny do 1988 roku. Uwaga ta dotyczy również wieku osób: w 1988 roku badaniem poziomu wykształcenia objęte były osoby, które ukończyły 15 lat. W 2002 roku, po reformie szkolnictwa z 1999 r., wprowadzającej 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum, badaniem poziomu wykształcenia objęto osoby w wieku 13 lat i więcej. Wszelkie porównania struktur poziomu wykształcenia ludności z obu spisów, zostały zaprezentowane z uwzględnieniem osób w wieku 15 lat i więcej.

Należy również zaznaczyć, że dane spisu 2002 roku – ze względu na termin jego przeprowadzenia (maj 2002 r., a w 1988 r. - grudzień) – nie w pełni obrazują sytuację, ponieważ uczniowie różnych typów szkół, którzy kończyli naukę w 2002 r. w momencie spisu nie posiadali jeszcze świadectwa ukończenia szkoły i zostali zaliczeni do niższego poziomu wykształcenia. Dane spisowe dotyczą zatem raczej sytuacji z początku roku szkolnego”².

W latach 1989-2002 poziom wykształcenia ludności województwa łódzkiego uległ istotnym, pozytywnym zmianom. Liczba osób z wykształceniem wyższym zwiększyła się o 85,3 tys., a więc o 69,5%, przy czym w miastach o 60,5%, a na wsi o 161,7%. Tym samym znacznie zwiększył się odsetek osób z wykształceniem wyższym, zwłaszcza na wsi gdzie poziom wskaźnika w 2002 r. był ponad dwukrotnie wyższy niż w 1988 r. (3,9% wobec 1,5%).

Dynamicznie rosła również liczba osób z wykształceniem średnim i policealnym (o 41,9%), szybciej na wsi (o 80,8%) niż w miastach (o 33,8%).

W mniejszym stopniu zwiększyła się grupa ludności z wykształceniem zasadniczym zawodowym, natomiast zmalała liczba osób o niższych poziomach wykształcenia. W rezultacie odsetek ludności z wykształceniem ponadpodstawowym wzrósł z 49,5% w roku 1988 do 63,9% w roku 2002, przy czym w miastach z 58,5% do 70,3%, a na wsi z 33,3% do 51,4% (por. tabl. 5).

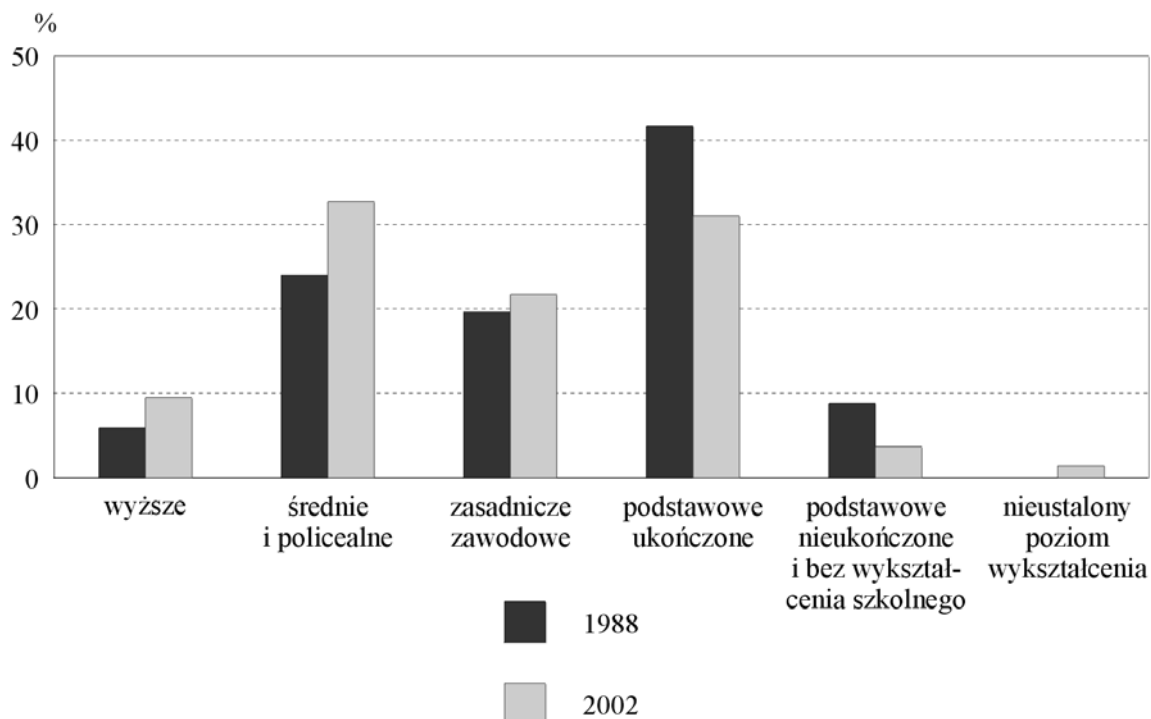
² Op. cit., s. 27.

Tabl. 5. Ludność w wieku 15 lat i więcej według miejsca zamieszkania i poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002

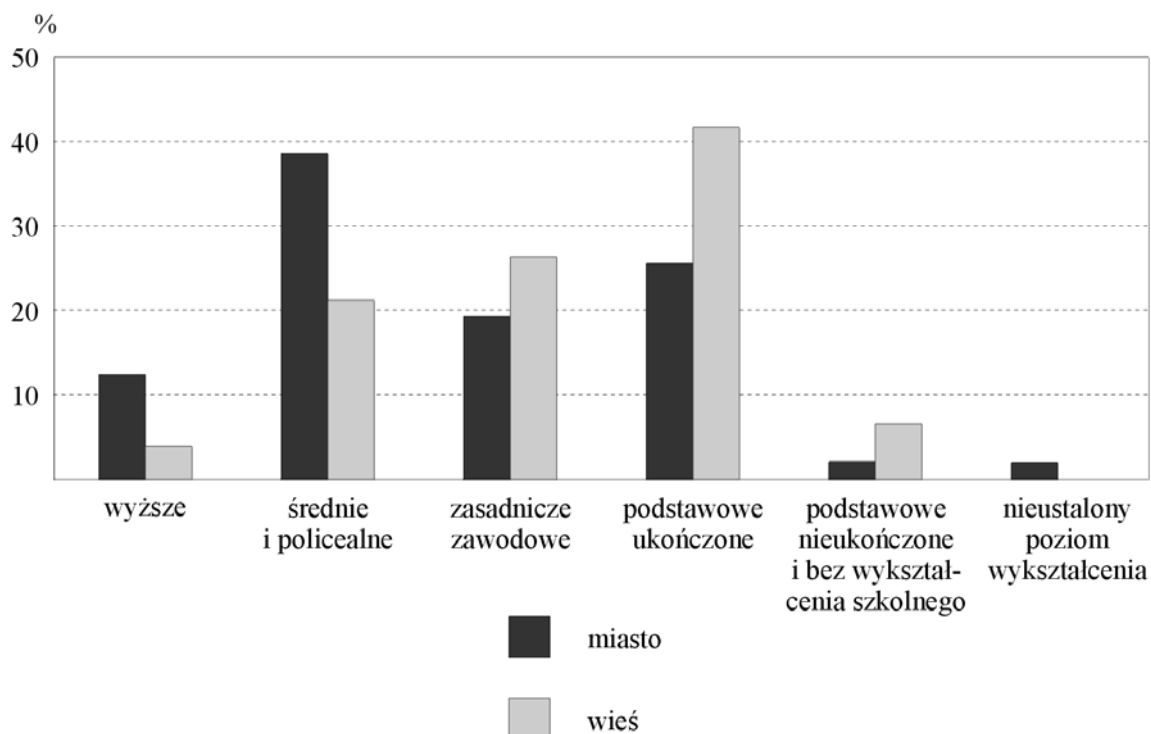
POZIOM WYKSZTAŁCENIA	1988		2002		1988 =100	Miasta		Wieś	
	w tys.	w %	w tys.	w %		1988	2002	1988	2002
OGÓLEM	2092,0	100,0	2183,2	100,0	104,4	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:									
Wyższe	122,8	5,9	208,1	9,5	169,5	8,3	12,4	1,5	3,9
Średnie i policealne	503,0	24,0	713,6	32,7	141,9	30,9	38,6	11,6	21,2
Zasadnicze zawodowe .	410,1	19,6	473,4	21,7	115,4	19,3	19,3	20,2	26,3
Podstawowe									
ukończone	873,1	41,7	676,7	31,0	77,5	36,7	25,6	50,8	41,7
Podstawowe									
nieukończone	183,0 ^{a/}	8,8 ^{a/}	80,0	3,7	43,7	4,8 ^{a/}	2,1	15,9 ^{a/}	6,6
Nieustalony poziom									
wykształcenia	.	.	31,4	1,4	x	.	2,0	.	0,3

a/ Łącznie z nieustalonym poziomem wykształcenia.

Wykres 6. **Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002**

Wykres 7. **Struktura ludności w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania w 2002 r.**

Analiza poziomu wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej w 2002 r. z uwzględnieniem płci wskazuje, iż kobiety są na ogół lepiej wykształcone. Wyróżniają się większym odsetkiem osób z wykształceniem wyższym, średnim i policealnym (łącznie 45,0% wobec 36,3% wśród mężczyzn) natomiast wśród mężczyzn jest znacznie większy odsetek osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym - 27,3% wobec 15,4% wśród kobiet (por. tabl. 6).

Pod względem odsetka osób z wykształceniem wyższym wśród ludności w wieku 13 lat i więcej w 2002 r. województwo łódzkie zajmowało 8 miejsce po następujących województwach: dolnośląskim, lubelskim, małopolskim, mazowieckim (maksimum – 13,8%), pomorskim, wielkopolskim i zachodniopomorskim.

Tabl. 6. Ludność w wieku 13 lat i więcej według płci i poziomu wykształcenia w 2002 r.

POZIOM WYKSZTAŁCENIA	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
	w tysiącach			w %		
OGÓLEM	2253,4	1062,3	1191,1	100,0	100,0	100,0
Wyższe	208,1	88,9	119,2	9,2	8,4	10,0
Średnie i policealne	713,6	296,3	417,3	31,7	27,9	35,0
Zasadnicze zawodowe	473,4	289,9	183,5	21,0	27,3	15,4
Podstawowe ukończone	726,9	334,3	392,6	32,3	31,4	33,0
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	100,0	37,0	63,0	4,4	3,5	5,3
Nieustalony poziom wykształcenia	31,4	15,9	15,5	1,4	1,5	1,3

Analizując poziom wykształcenia ludności z punktu widzenia wieku można dostrzec, że najwyższe odsetki osób posiadających co najmniej średnie wykształcenie skupiają roczniki „średkowe”. Wypada zauważyć, że największy odsetek osób z wykształceniem wyższym występuje w wieku 25-29 lat, gdzie co piąta osoba legitymuje się takim wykształceniem. W każdej kategorii wykształcenia: wyższe, policealne, średnie zawodowe i ogólnokształcące jest od 57% do 62% osób w wieku produkcyjnym mobilnym (18-44 lata).

Tabl. 7. Struktura ludności w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i wieku w 2002 r.

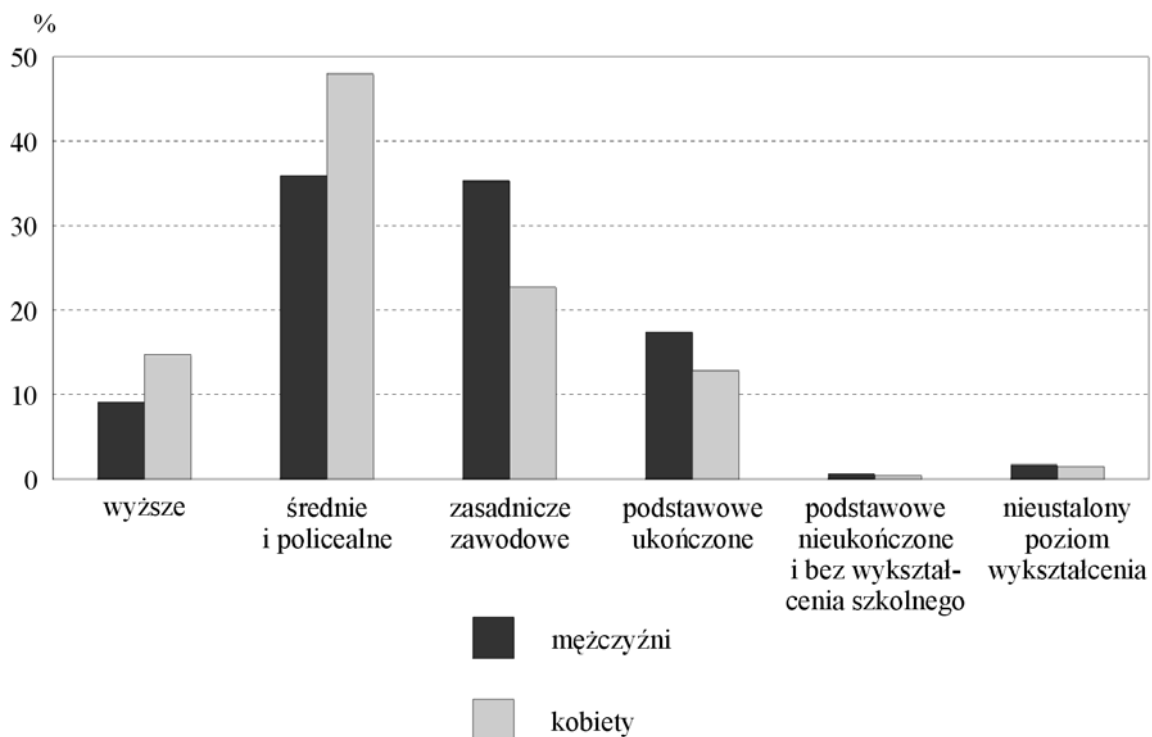
GRUPY WIEKU	Ogółem	Wykształcenie					
		wyższe	średnie i police- alne	zasadni- cze zawodo- we	podsta- wowe ukoń- czone	podsta- wowe nieukoń- czone i bez wyk- ształcenia szkolnego	nieustalone
w %							
13-14	100,0	-	-	-	71,6	28,4	0,0
15-19	100,0	-	13,1	8,0	74,0	3,4	1,4

Tabl. 7. Struktura ludności w wieku 13 lat i więcej według poziomu wykształcenia i wieku w 2002 r. (dok.)

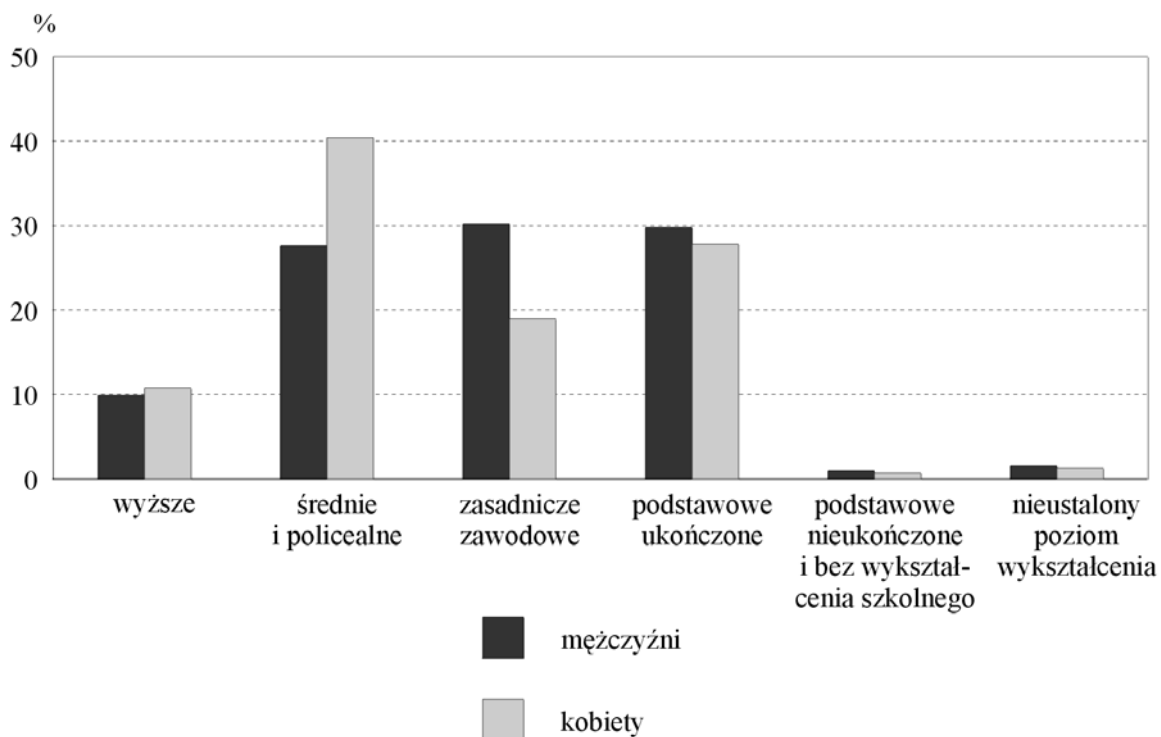
GRUPY WIEKU	Ogółem	Wykształcenie					
		wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	nieustalone
		w %					
20-24	100,0	6,2	59,6	20,8	11,6	0,4	1,4
25-29	100,0	20,3	38,1	28,5	10,9	0,4	1,8
30-34	100,0	15,0	37,1	34,6	11,0	0,4	1,8
35-39	100,0	13,1	38,1	35,7	11,0	0,4	1,7
40-44	100,0	11,3	39,1	33,3	14,2	0,5	1,6
45-49	100,0	10,4	36,8	29,2	21,5	0,5	1,6
50-54	100,0	10,2	35,5	25,7	26,5	0,7	1,4
55-59	100,0	10,7	30,5	18,8	37,8	1,1	1,3
60-64	100,0	9,3	25,5	11,9	49,7	2,5	1,1
65-69	100,0	7,3	24,2	9,6	50,3	7,6	1,0
70-74	100,0	5,5	17,8	6,2	52,8	16,8	0,9
75-79	100,0	4,1	14,0	3,7	59,1	18,1	1,1
80 lat i więcej	100,0	2,3	11,0	3,4	54,5	27,3	1,5
Wiek							
nieustalony ..	100,0	0,0	14,3	0,0	14,3	14,3	57,1

Wykres 8. **Ludność w wieku produkcyjnym według płci i poziomu wykształcenia w 2002 r.**

Wiek mobilny

Wiek niemobilny

Wśród ludności mobilnej legitymującej się wyższym wykształceniem odsetki kobiet w poszczególnych grupach wieku są wyższe niż wśród mężczyzn średnio o 4-5 pkt (do 9 w grupie wieku 25-29 lat).

Ogólnie lepsze wykształcenie kobiet potwierdzają ponadto wyższe odsetki osób z wykształceniem policealnym i średnim ogólnokształcącym we wszystkich grupach wieku produkcyjnego i poprodukcyjnego.

W populacji osób o najniższym poziomie wykształcenia (nie więcej niż podstawowe ukończone) większe odsetki kobiet występują w starszych rocznikach, zwłaszcza w grupach wieku poprodukcyjnego.

5. OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

Polska jest jednym z nielicznych krajów, które w programie spisów powszechnych ludności uwzględniają zagadnienia osób niepełnosprawnych, określanych często mianem inwalidów.

Osobą niepełnosprawną jest taka osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

Zbiorowość osób niepełnosprawnych dzieli się na 2 podstawowe grupy:

- osoby niepełnosprawne **prawnie**, tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony;
- osoby niepełnosprawne **tylko biologicznie**, tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych.

*Kryterium do zakwalifikowania danej osoby do zbiorowości osób niepełnosprawnych **prawnie** jest posiadanie:*

- aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający – dla osób w wieku 16 lat i więcej,
- uprawnienia do pobierania zasiłku pielęgnacyjnego – dla dzieci poniżej 16 roku życia, tj. urodzonych po 20 maja 1986 r.³

³ Op. cit., s. 32.

Wykres 9. **Osoby niepełnosprawne według kategorii w województwie łódzkim w 2002 r.**

Dla potrzeb dalszej analizy osoby niepełnosprawne biologicznie, które miały jednocześnie odpowiednie orzeczenie zostały włączone do grupy niepełnosprawnych prawnie.

W maju 2002 r. liczba osób niepełnosprawnych w województwie łódzkim wyniosła 365,1 tys. co stanowiło 14,0% ogółu ludności województwa (odpowiedni wskaźnik dla Polski wyniósł 14,3%). W dziewięciu województwach odsetek niepełnosprawnych był większy, przy czym najwyższy poziom osiągnął w lubelskim – 18,5%. Odsetek osób niepełnosprawnych był wyższy wśród kobiet (14,2% wobec 13,7% dla mężczyzn), a także większy na wsi niż w miastach (14,8% wobec 13,5% w miastach).

Tabl. 8. **Osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności, płci i miejsca zamieszkania w 2002 r.**

OSOBY NIEPEŁNO- SPRAWNE	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
	w tys.			w %			w tys.		w %	
OGÓŁEM	365,1	171,1	194,0	100,0	100,0	100,0	230,0	135,1	100,0	100,0
Prawnie razem	275,7	139,0	136,7	75,5	81,2	70,4	177,0	98,7	77,0	73,0
W wieku 16 lat i więcej o stopniu niepełnosprawności	268,2	134,7	133,5	73,4	78,7	68,8	172,4	95,8	75,0	70,9
znacznym	65,8	30,1	35,7	18,0	17,6	18,4	40,4	25,4	17,6	18,8
umiarkowanym	84,8	43,2	41,6	23,2	25,2	21,4	58,5	26,3	25,4	19,5

Tabl. 8. Osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności, płci i miejsca zamieszkania w 2002 r. (dok.)

OSOBY NIEPEŁNO- SPRAWNE	Ogół- łem	Męż- czy- źni	Ko- biety	Ogół- łem	Męż- czy- źni	Ko- biety	Mias- to	Wieś	Mias- to	Wieś
	w tys.			w %			w tys.		w %	
Prawnie razem (dok.)										
W wieku 16 lat i więcej o sto- pniu niepełno- sprawności (dok.)										
lekkiem	100,2	52,7	47,5	27,4	30,8	24,5	66,0	34,2	28,7	25,3
nieustalonym	17,4	8,7	8,7	4,8	5,1	4,5	7,5	9,9	3,3	7,3
W wieku 0-15 lat z uprawnienia- mi do zasiłku pielęgnacyj- nego	7,5	4,3	3,2	2,1	2,5	1,6	4,7	2,8	2,0	2,1
Tylko biologicz- nie	89,5	32,1	57,4	24,5	18,8	29,6	53,0	36,5	23,0	27,0
Odczuwające ograniczenie sprawności										
całkowite	10,7	3,6	7,1	2,9	2,1	3,7	6,4	4,3	2,8	3,2
poważne	78,8	28,5	50,3	21,6	16,7	25,9	46,6	32,2	20,2	23,8

Trzy czwarte (75,5%) badanej zbiorowości to osoby niepełnosprawne prawnie, a więc posiadające stosowne orzeczenie, natomiast jedna czwarta (24,5%) to niepełnosprawni tylko biologicznie. Odsetek niepełnosprawnych prawnie jest znacznie większy wśród mężczyzn (81,2% wobec 70,4% u kobiet) i nieco większy w miastach niż na wsi (odpowiednio 77,0% i 73,0%). Wśród niepełnosprawnych prawnie najczęściej osób (zarówno wśród mężczyzn jak i kobiet, tak w miastach jak i na wsi) posiadało lekki stopień niepełnosprawności. Wśród niepełnosprawnych tylko biologicznie dominowały osoby odczuwające poważne ograniczenie sprawności.

Warto zwrócić uwagę na grupę osób o największym stopniu niepełnosprawności, do której zaliczyć można niepełnosprawnych prawnie o znacznym stopniu niepełnosprawności oraz niepełnosprawnych tylko biologicznie odczuwających całkowite ograniczenie sprawności. Zbiorowość ta liczyła w 2002 r. 76,5 tys. osób, a więc co piąty niepełnosprawny w łódzkim należał do tej grupy. Było w niej 33,7 tys. mężczyzn i 42,8 tys. kobiet, a więc na 100 mężczyzn przypadało tu 127 kobiet.

Z drugiej strony warto odnotować, że wśród niepełnosprawnych prawnie było 89,0 tys. osób (32,3% tej zbiorowości), które nie odczuwały ograniczenia sprawności

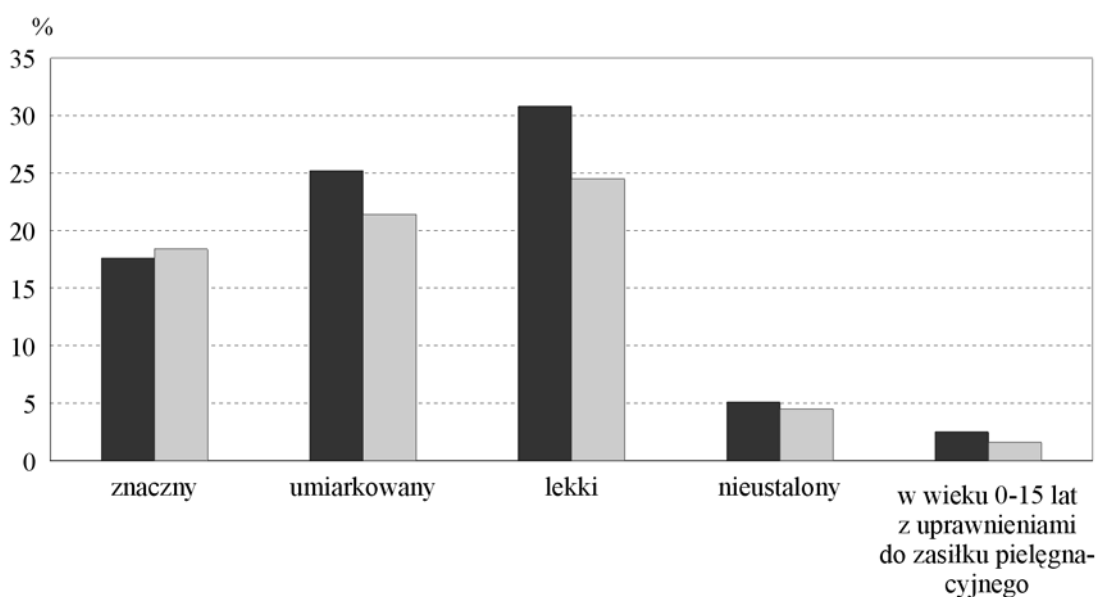
w wykonywaniu czynności podstawowych, a więc zaliczały się do grupy niepełnosprawnych tylko prawnie.

W gospodarstwach domowych znajdowało się 357,8 tys. osób niepełnosprawnych (98,0%), a 7,3 tys. przebywało w gospodarstwach zbiorowych (2,0%).

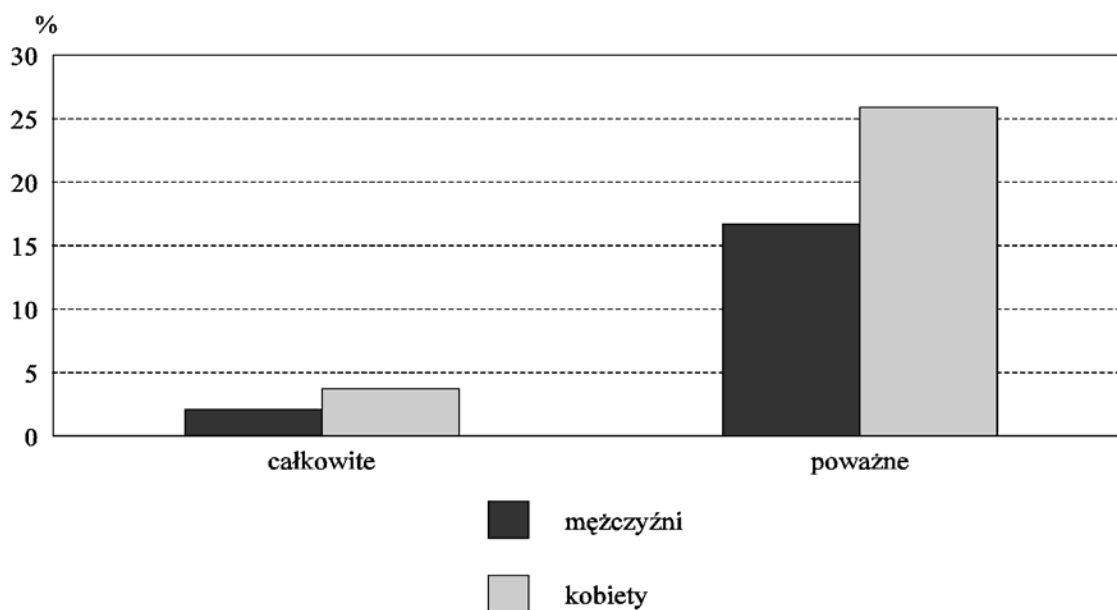
W 2002 r. wśród ogółu niepełnosprawnych w łódzkim było 171,1 tys. mężczyzn i 194,0 tys. kobiet, a więc na 100 mężczyzn przypadało 113 kobiet (w miastach 118, na wsi 106).

Wykres 10. Osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności i płci w 2002 r.

Niepełnosprawne prawnie (stopień niepełnosprawności)

Niepełnosprawne tylko biologicznie (ograniczenie sprawności)

Syntetyczny obraz struktury według wieku osób niepełnosprawnych był następujący: dzieci w wieku 0-15 lat było 11,7 tys. (3,2%), dorosłych w wieku 16-59 lat - 178,9 tys. (49,0%), natomiast osób w wieku 60 lat i więcej - 174,5 tys. (47,8%). Tak więc osoby niepełnosprawne to niemal w połowie osoby starsze.

Tabl. 9. Osoby niepełnosprawne według płci, wieku i miejsca zamieszkania w 2002 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W wieku							
		0-15 lat	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 lat i więcej
	w odsetkach danej grupy wieku								
OGÓŁEM .	14,0	2,5	3,1	3,9	8,2	19,5	29,9	33,1	41,9
Mężczyźni	13,7	2,8	3,6	4,5	9,0	20,3	35,2	34,4	41,1
Kobiety	14,2	2,2	2,7	3,4	7,4	18,7	25,4	32,2	42,3
Miasto	13,5	2,7	3,1	3,8	8,0	18,5	27,1	32,2	42,7
Wieś	14,8	2,2	3,1	4,3	8,5	21,9	35,6	34,6	40,7

Wśród ogółu dzieci do 15 lat w województwie łódzkim odsetek niepełnosprawnych wynosił 2,5%, przy czym był nieco większy wśród chłopców, a także wyższy w miastach niż na wsi. Większe odsetki osób niepełnosprawnych wśród mężczyzn obserwujemy niemal we wszystkich grupach wieku z wyjątkiem najstarszej (75 lat i więcej). Relatywnie największa różnica występowała w grupie 55-64 lata. W najmłodszej i najstarszej grupie wieku odsetki niepełnosprawnych były większe w miastach, natomiast w pozostałych grupach wieku wskaźniki były wyższe na wsi.

6. LUDNOŚĆ ZWIĄZANA Z ROLNICTWEM

Ludność związana z rolnictwem indywidualnym obejmuje osoby wchodzące w skład gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, z użytkownikiem gospodarstwa rolnego o powierzchni użytków rolnych wynoszących od 10 arów do 1 ha włącznie oraz z właścicielem zwierząt gospodarskich nie posiadających użytków rolnych lub posiadających użytki rolne o powierzchni poniżej 10 arów⁴.

⁴ Por. Raport z Wyników Powszechnego Spisu Rolnego 2002, GUS Warszawa 2003, s. 23.

W województwie łódzkim w maju 2002 r. zamieszkiwało 724,7 tys. osób związanych z rolnictwem, co stanowi 27,7% ogółu ludności województwa.

Zdecydowana ich większość (82,5%) zamieszkiwała w gospodarstwach domowych z użytkownikiem indywidualnego gospodarstwa rolnego, a 17,1% z użytkownikiem działki rolnej. Pozostali to właściciele zwierząt gospodarskich nie posiadający ziemi. Wśród ogółu ludności związanej z rolnictwem ponad 4/5, tj. 595,2 tys. to mieszkańcy wsi.

Z ludności zamieszkałej w miastach z rolnictwem związanych było 129,5 tys. osób, z tego 61,9% z indywidualnymi gospodarstwami rolnymi, a 37,5% z działkami rolnymi.

Gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej)

Kryterium wyodrębniającym rolne gospodarstwa domowe z ogółu gospodarstw domowych był fakt występowania w gospodarstwie domowym osoby użytkownika gospodarstwa rolnego niezależnie od tego, czy w gospodarstwie prowadzona była rolnicza działalność gospodarcza (lub inna), czy też nie oraz czy dochód z pracy w gospodarstwie stanowił źródło utrzymania gospodarstwa.⁵

Podczas spisu 2002 r. wyodrębniono 203,9 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (działki rolnej). Oznacza to, że co piąte gospodarstwo domowe w łódzkim jest związane z rolnictwem. Zdecydowana większość, prawie 80% tych gospodarstw została wyodrębniona na wsi. Wśród ogółu gospodarstw domowych na wsi – gospodarstwa powiązane z rolnictwem stanowią ponad połowę (55,3%).

Użytkownicy gospodarstw rolnych (działek rolnych)

Ze względu na przyjęte rozwiązania metodologiczne dotyczące ludności, liczba gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstw rolnych jest większa, niż liczba użytkowników⁶.

W 2002 r. w łódzkim spisano 203,3 tys. użytkowników gospodarstw rolnych (działek rolnych). Ponad 2/3 (69,9%) użytkowników to mężczyźni (na wsi - 72,2%).

⁵ Op. cit., s. 27.

⁶ Op. cit., s. 28.

Tabl. 10. Struktura użytkowników gospodarstw rolnych (działek rolnych) według płci i wieku w 2002 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem	W wieku						
		15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-64	65 i więcej
w odsetkach								
OGÓŁEM								
OGÓŁEM	100,0	0,3	8,2	19,8	30,7	21,9	5,7	13,4
Mężczyźni	100,0	0,3	8,7	21,4	32,3	22,2	5,3	9,8
Kobiety	100,0	0,3	7,0	16,1	26,9	21,5	6,5	21,7
W TYM WIEŚ								
RAZEM	100,0	0,3	8,8	20,8	30,4	21,5	5,5	12,7
Mężczyźni	100,0	0,3	9,2	22,5	32,3	21,5	5,1	9,1
Kobiety	100,0	0,4	7,6	16,4	25,7	21,3	6,4	22,2

Ponad połowa (52,6%) to osoby w wieku 40-59 lat. Tylko znikomy udział - 8,5% stanowią młodzi użytkownicy (do 29 roku życia).

Wśród obu płci dominują osoby w wieku 40-49 lat, stanowiąc: u mężczyzn 32,3% ogółu, a wśród kobiet – 26,9%. Zwraca uwagę znaczny odsetek kobiet w wieku 65 lat i więcej – 21,7% ogółu użytkowników tej płci. Stanowiły one jednocześnie prawie połowę ogółu użytkowników w najstarszej grupie wieku.

7. OBYWATELSTWO, NARODOWOŚĆ I JĘZYK

Obywatelstwo, deklarowana narodowość oraz język używany w kontaktach domowych były po raz pierwszy w latach powojennych przedmiotem badania w powszechnym spisie ludności.

Zgodnie z obowiązującymi aktualnie normami prawnymi, cudzoziemcem jest osoba nie posiadająca polskiego obywatelstwa.

W spisie 2002 r. istniała możliwość zadeklarowania przez ludność posiadania dwóch obywatelstw w przypadku cudzoziemców oraz dwóch dodatkowych w przypadku obywateli polskich⁷.

Wyniki spisu wykazały, że spośród stałych mieszkańców województwa 98,7% to obywatele Polski i jest to więcej niż przeciętnie w kraju (o 0,5 pkt). Wyższy niż w łódzkim

⁷ Por. Raport z Wyników Narodowego Spisu Powszechnego, op. cit., s. 38.

odsetek osób posiadających polskie obywatelstwo wystąpił w sześciu województwach, przy czym najwyższy, przekraczający 99%, odnotowano w wielkopolskim, lubelskim i podkarpackim.

Liczba osób podająca, że posiada obywatelstwo podwójne (polskie i inne) oraz niepolskie, wyniosła 13,3 tys. osób, w tym zaledwie 2,5 tys. osób podało, iż ma wyłącznie obywatelstwo niepolskie, co stanowiło 0,07% ogółu mieszkańców województwa.

Pytanie o narodowość w formularzu spisowym brzmiało następująco: Do jakiej narodowości się Pan(i) zalicza?

Narodowość jest deklaratywną (opartą na subiektywnym odczuciu) cechą indywidualną każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny (uczuciowy), kulturowy lub genealogiczny (ze względu na pochodzenie rodziców) z określonym narodem⁸.

W oparciu o dane spisu 2002 stwierdzić można, iż łódzkie podobnie jak większość województw, jest niemal jednolite pod względem narodowościowym. Narodowość polską zadeklarowało 98,1% mieszkańców województwa (96,7% w Polsce). Wśród pozostałych najczęściej podawano przynależności do narodowości romskiej, rosyjskiej, niemieckiej, ukraińskiej i czeskiej.

Pytanie o język używany w kontaktach domowych w formularzu spisowym przyjęło następującą postać: W jakim języku (językach) rozmawia Pan(i) najczęściej w domu?

Konstrukcja pytania dawała możliwość zarejestrowania dwóch nazw języków niepolskich, niezależnie od tego, czy były one używane z językiem polskim, czy też wyłącznie⁹.

Język polski jako jedyny, którym posługują się domownicy podało 97,7% mieszkańców łódzkiego. Pozwala to zaliczyć województwo łódzkie - przy rozpiętości wskaźnika od 84% w opolskim do 98,9% w mazowieckim - do regionów o największym odsetku osób używających w domu wyłącznie języka polskiego.

Nie posługiwała się językiem polskim w rozmowach z domownikami bardzo niewielka grupa osób (0,06% ogółu ludności województwa, w Polsce 0,14%).

Osoby porozumiewające się z domownikami językiem obcym (dodatkowo lub wyłącznie) najczęściej wymieniały język angielski (32,3% ogółu używających obcego języka), niemiecki (19,2%), romski (9,9%), rosyjski (6,8%) i francuski (5,8%).

⁸ Op. cit., s. 39.

⁹ Op. cit., s. 41.

8. MIGRACJE LUDNOŚCI

Ludność zasiedziła i mobilna

Według wyników spisu 2002 r. 64,5% ludności województwa mieszka w miejscowości aktualnego zamieszkania od urodzenia. Oznacza to, że 1686,3 tys. osób nigdy nie opuściło swojej miejscowości na okres 12 miesięcy lub dłużej. Większą zasiedziłością charakteryzują się mężczyźni niż kobiety. Spośród ogółu mężczyzn 67,8% stwierdziło, że mieszka w danej miejscowości od urodzenia, takiej samej odpowiedzi udzieliło 61,6% kobiet.

Przeciętnie w Polsce odsetek mieszkających w danej miejscowości od urodzenia jest niższy niż w łódzkim i wynosi 59,2%.

Ludność, która przybyła lub powróciła (po nieobecności trwającej co najmniej 12 miesięcy) do miejscowości aktualnego zamieszkania stanowiła 34,2% ogółu mieszkańców województwa łódzkiego, przy średniej dla Polski 39,2%. Nieco ponad 1/4 ludności przybyła do województwa łódzkiego przed 1989 r., a 8,6% w latach 1989-2002.

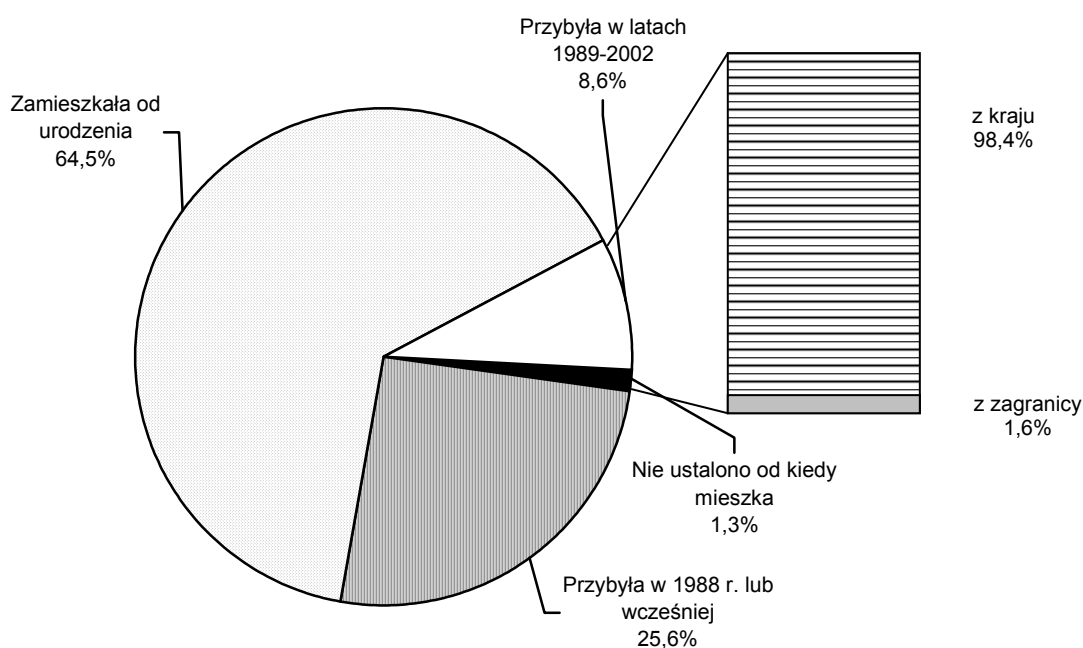
Dla 32,9 tys. osób (tj. 1,3%) nie ustalono w trakcie spisu od kiedy mieszkają w miejscowości aktualnego zamieszkania.

Ludność, która przebywała poza rodzinną miejscowością przez okres trwający 12 miesięcy lub dłużej i do niej powróciła, była traktowana w spisie jako ludność przybyła do tej miejscowości. Przez miejscowość należy tu rozumieć gminę miejską lub wiejską, a w przypadku gmin miejsko-wiejskich – część miejską lub wiejską gminy.

W spisie 2002 nie uwzględniano przerw w zamieszkiwaniu spowodowanych: odbywaniem zasadniczej służby wojskowej, przebywaniem w zakładach karnych, przebywaniem za granicą w placówkach dyplomatycznych, przebywaniem w innych miejscach z powodu działań wojennych; nie uwzględniano również nieobecności (nawet dłuższej) w takich przypadkach, kiedy osoba była poza miejscem (gminą) zamieszkania w momencie spisu.¹⁰

¹⁰ Op. cit., s. 42.

Wykres 11. **Ludność faktycznie zamieszkała według okresu zamieszkiwania w obecnej miejscowości w 2002 r.**

Wyższą zasiedziałością niż w łódzkim charakteryzowały się tylko województwa: małopolskie (68,2%), podkarpackie (67,7%) i świętokrzyskie (67,3%).

Migracje wewnętrzne

W spisie 2002 r. badano tylko ostatnią migrację danej osoby, zatem wobec tego, że jedna osoba mogła zmieniać miejsce zamieszkania nawet kilka razy w badanym okresie, faktów migracji było zdecydowanie więcej. Prezentowane poniżej dane dotyczą osób, które przybyły lub powróciły – po dłuższej nieobecności (co najmniej 1 roku) – z innego miejsca w kraju – na pobyt stały lub czasowy.¹¹

W latach 1989-2002 do miejscowości aktualnego zamieszkania przybyło lub powróciło 221,3 tys. osób z innego miejsca Polski, co stanowiło 8,6% ogółu ludności

¹¹ Op. cit., s. 43.

województwa. Podobnie jak w całym kraju wśród osób, które przybyły przeważały kobiety (53,3%), a najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (31,5% ogółu przybyłych z kraju).

Do województwa łódzkiego przybył lub powrócił w latach 1989-2002 zdecydowanie mniejszy odsetek ogółu ludności niż do pozostałych regionów położonych w centrum Polski, przykładowo do województw mazowieckiego i wielkopolskiego po 11,4%.

Migracje zagraniczne

Prezentowane w tym dziale liczby obejmują osoby, które przybyły z zagranicy na pobyt stały, tj. imigrantów, którzy otrzymali prawo stałego pobytu (osiedlenia się) w Polsce oraz mieszkańców, którzy przebywali za granicą czasowo 12 miesięcy lub dłużej i w latach 1989-2002 powrócili do miejscowości aktualnego zamieszkania na pobyt stały lub czasowy.¹²

Do województwa łódzkiego przybyło lub powróciło z zagranicy 3,7 tys. osób (0,1% ogółu ludności województwa). Podobnie jak w przypadku migracji wewnętrznych, wśród migrujących przeważały kobiety (51,4%), a najliczniejszą grupę stanowiły osoby w wieku 40-44 lata.

Tabl. 11. Imigranci przebywający powyżej 2 miesięcy w 2002 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
	w tys.								
Polska	34,1	17,4	16,7	27,0	14,1	12,9	7,1	3,3	3,7
Województwo Łódzkie	1,8	1,0	0,8	1,6	0,9	0,7	0,2	0,1	0,1

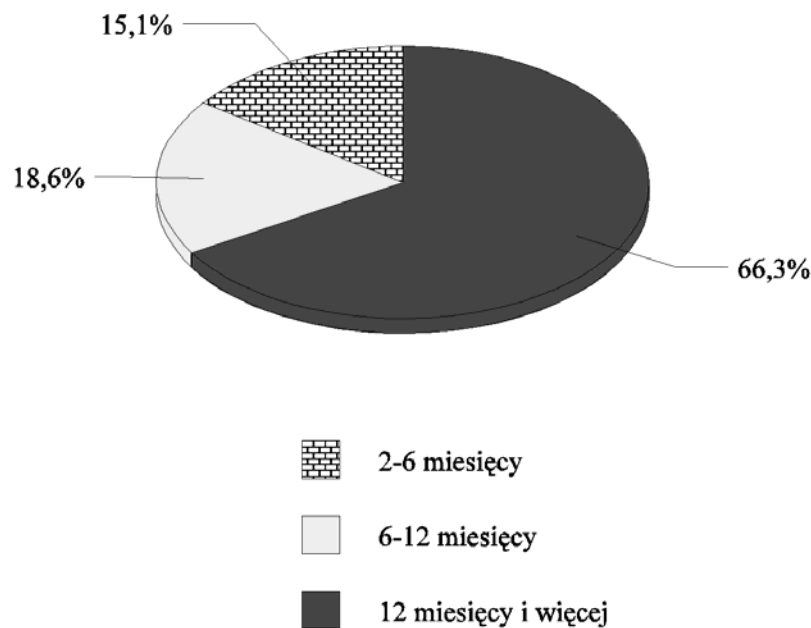
Na terenie województwa łódzkiego spisano 1,8 tys. imigrantów, czyli osób mieszkających na stałe za granicą a przebywających w Polsce powyżej 2 miesięcy. Stanowiło to 5,3% wszystkich imigrantów spisanych na terenie kraju. Zdecydowana większość z nich

¹² Op. cit., s. 44.

(88,9%) kierowała się do miast województwa łódzkiego, a tym samym napływ na tereny wiejskie wyniósł zaledwie 11,1%. Wśród imigrantów było nieco więcej mężczyzn (55,6%) niż kobiet.

Większość tj. 66,3% imigrantów przebywała na terenie województwa łódzkiego rok lub dłużej.

Wykres 12. **Struktura imigrantów przebywających na terenie województwa łódzkiego powyżej 2 miesięcy w 2002 r.**

Tabl. 12. Emigranci przebywający za granicą czasowo powyżej 2 miesięcy w 2002 r.

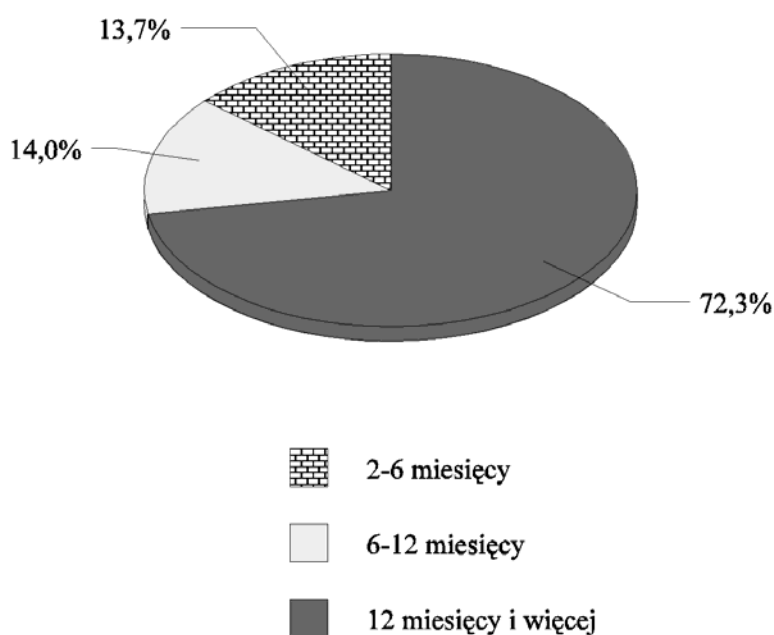
WYSZCZEGÓLNIENIE	Ogółem			Miasta			Wieś		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
	w tys.								
Polska	786,1	363,0	423,1	488,1	221,1	267,0	298,0	141,9	156,1
Województwo Łódzkie	17,8	7,6	10,2	14,1	5,9	8,2	3,7	1,8	1,9

W maju 2002 r. 17,8 tys. osób będących stałymi mieszkańcami województwa łódzkiego przebywało za granicą powyżej 2 miesięcy. Stanowili oni jedynie 2,3% wszystkich emigrantów w Polsce. Łódzkie w porównaniu z innymi regionami kraju cechowało się niskim odsetkiem ludności emigrującej, zajmując przedostatnią lokatę wśród wszystkich województw.

Znacznie mniejszą skłonność do dłuższych wyjazdów zagranicznych widać wśród ludności wiejskiej niż miejskiej. Zaledwie 1/5 emigrantów mieszkała przed wyjazdem na obszarze wiejskim. Wśród emigrantów przeważały kobiety, stanowiąc 56,7% ogółu osób przebywających za granicą.

Wśród wyjeżdżających z województwa łódzkiego najliczniejszą grupę 72,3% stanowiły osoby przebywające za granicą 12 miesięcy i więcej.

Wykres 13. **Struktura emigrantów przebywających czasowo za granicą powyżej 2 miesięcy w 2002 r.**

Zarówno w przypadku imigrantów, jak i osób emigrujących, największy odsetek stanowiły osoby młode w wieku 20-29 lat (imigranci – 33,8% ogółu przebywających w łódzkim, emigranci – 29,7% ogółu przebywających czasowo za granicą).